

Vägledning för utbildningsutvärdering på forskarnivå

Vägledning för utbildningsutvärdering på forskarnivå

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2024, ersätter tidigare vägledning från 2018

Diarienummer: 412-00066-21

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Inledning	4
Utbildningsutvärderingar på forskarnivå	6
Utgångspunkt och syfte.....	6
Kunskapsbaserat urval.....	7
Kvalitetsdrivande utvärderingar.....	7
Dialog – förstudie och anpassning	9
Förstudie	9
Anpassning	9
Utvärderingens genomförande	11
Kollegial granskning	11
Bedömning av utbildningens förutsättningar, utformning, genomförande och resultat	12
Underlag för bedömningen.....	18
Yttrande och beslut	22
Dialog – erfarenhetsutbyte och vidareutveckling	24
Erfarenhetsutbyte och fokusområden	24
Erfarenhetsutbyte och vidareutveckling	25
Bilaga 1. Instruktioner för bilagor till självvärderingen.....	26

Inledning

Den här vägledningen visar hur Universitetskanslersämbetet (UKÄ) gör utbildningsutvärderingar på forskarnivå. Vägledningen utgår från det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning.

Universitet och högskolor i Sverige ansvarar för att utbildning och forskning håller hög kvalitet. UKÄ:s roll är att se till att universiteten och högskolorna tar sitt kvalitetsansvar och genomför därför olika typer av granskningar. Det övergripande målet med UKÄ:s granskningar är att bidra till att den utbildning och den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor i Sverige håller hög kvalitet. Bestämmelser om UKÄ:s ansvar för kvalitetssäkring av universitetens och högskolornas verksamhet finns i 1 och 2 §§ förordningen (2012:810) med instruktion för Universitetskanslersämbetet.

UKÄ genomför följande kvalitetsgranskningar:

- examenstillståndsprövningar
- granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- utbildningsutvärderingar
- tematiska utvärderingar.

I examenstillståndsprövningarna granskar UKÄ att det finns förutsättningar att bedriva en utbildning med hög kvalitet. I lärosätessgranskningarna granskar UKÄ att lärosätena bedriver ett kvalitetssäkringsarbete som leder till att utbildning och forskning håller hög kvalitet. I utbildningsutvärderingarna granskar UKÄ att ett urval av utbildningar håller en hög kvalitet, och i de tematiska utvärderingarna granskas kvaliteten inom ett särskilt område.

UKÄ:s granskningar utgår från högskolelagen (1992:1434), högskoleförordningen (1993:100), regeringens skrivelse *Kvalitetssäkring av högre utbildning* (2015/16:76 bet. 2015/16: UbU9, rskr. 2015/16:155) och *European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*¹ samt nationella och internationella riktlinjer för forskning². Läs mer om det nationella systemet för kvalitetssäkring på UKÄ:s webbplats.

¹ *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*, 2015. Se även UKÄ:s översättning *Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG)*, 2015.

² *Europeiska stadgan för forskare och Riktlinjer för rekrytering av forskare* samt det nationella ramverk för kvalitetssäkring av forskning som utarbetats av Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF).

Metoden har utvecklats i samråd med universitet och högskolor, Sveriges förenade studentkårer (SFS) och företrädare för arbetslivet samt i dialog med UKÄ:s referensgrupper och ett urval av kvalitetssäkringsorganisationer inom European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA).

Vägledningen redogör för utbildningsutvärderingens utgångpunkter och syfte, det kunskapsbaserade urvalet och metoden, processens olika moment samt utbildningsutvärderingarnas huvudsakliga innehåll. Inför varje enskild utvärdering tar UKÄ fram en anvisning med kompletterande information om den specifika utvärderingens innehåll, upplägg och tidplan.

Utbildningsutvärderingar på forskarnivå

Utgångspunkt och syfte

All högre utbildning i Sverige ska enligt högskolelagen och högskoleförordningen hålla hög kvalitet. Lärosätena ansvarar för att kvalitetssäkra sina utbildningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. UKÄ ansvarar för att genomföra ett urval av utbildningsutvärderingar³.

Syftet med UKÄ:s utbildningsutvärderingar är både att kontrollera utbildningarnas resultat, det vill säga att de lever upp till högskolelagens och högskoleförordningens krav och mål om hög kvalitet, och att bidra till lärosätenas utveckling av kvaliteten på utbildningen.

Huvudprinciper för utbildningsutvärderingar på forskarnivå

Utbildningsutvärdering på forskarnivå utgår från forskarutbildningen som helhet, vilket innefattar såväl avhandlingsarbete som kursverksamhet och andra delar. Metoden utgår från att de båda nivåerna, licentiatexamen och doktorsexamen, utvärderas som en enhet. Huvudskälen till det är att båda omfattas av samma krav på forskningens kvalitet, vilket gäller för såväl de generella som de konstnärliga utbildningarna som leder till examina på forskarnivå. Doktorsexamen och konstnärlig doktorsexamen har olika examensbeskrivningar, och kommer att utvärderas enligt samma metod men mot respektive examensbeskrivning.

Utvärderingarna kommer att utgå från de forskarutbildningsämnen och de inriktningar som framgår av de allmänna studieplaner som lärosätet har fastställt, samt inom vilka lärosätena bedriver utbildning på forskarnivå.

Vägen fram till avlagd doktorsexamen kan se olika ut beroende på bland annat ämnestraditioner och omfattning på både forskarutbildningsämne och på lärosätets storlek. Dessutom utgår forskarutbildningen från den enskilda doktoranden och från dennas specifika avhandlingsprojekt.

Att beskriva och värdera forskarutbildning som en sammanhållen enhet kräver både eftertanke och reflektion. Det blir därför nödvändigt att både

³ Kvalitetssäkring av högre utbildning, Skr. 2015/16:76, s. 15–19.

redogörelserna i självvärderingen och bedömningen av densamma tar hänsyn till den variation som ryms inom en och samma utbildning. Även om avhandlingen eller det dokumenterade konstnärliga forskningsprojektet i sig inte ingår som underlag i utvärderingen är det relevant att granska de processer som leder fram till det färdiga avhandlingsmanuset, alternativt det dokumenterade konstnärliga forskningsprojektet. Det kan till exempel handla om de olika kollegiala granskningsprocesserna (*peer review*) vid lärosätet som kringgärdar avhandlingsarbetet genom bland annat handledning, seminarier, workshoppar och konferenser.

Kunskapsbaserat urval

UKÄ genomför ett urval av utbildningsutvärderingar. Urvalet utgår ifrån våra samlade kunskaper och erfarenheter från tidigare kvalitetsgranskningar, effektivitetsanalyser, statistik och tillsynsärenden, men även vår omvärldsbevakning och dialog med lärosäten. UKÄ tar initiativ till en utbildningsutvärdering utifrån följande skäl:

- Kunskapsunderlaget visar att det finns risk för att en specifik utbildning inte möter kraven i lagar och förordningar.
- Kunskapsunderlaget visar att det finns behov av mer kunskap om en utbildning, till exempel för att belysa utmaningar och utvecklingsbehov på nationell nivå.

Regeringen kan även ge UKÄ i uppdrag att genomföra en utvärdering, till exempel för att få en nationell bild som beslutsunderlag eller som uppföljning av en viss utbildning.

Utbildningsutvärderingar kan alltså genomföras antingen av en eller flera utbildningar på enstaka lärosäten eller vid samtliga lärosäten, för att ge en nationell bild av kvaliteten på en viss utbildning.

För att undantas från en utvärdering ska lärosätet lämna in ett nedläggningsbeslut för den aktuella utbildningen innan utvärderingen startar. Ett forskarutbildningsämne kan också undantas från en utvärdering om där inte funnits några registrerade doktorander med aktivitet på två år. Lärosätet ska då lämna in en redogörelse för varför utbildningen inte haft några registrerade doktorander under tidsperioden.

Kvalitetsdrivande utvärderingar

UKÄ strävar efter att utforma och genomföra utbildningsutvärderingar som är kvalitetsdrivande och som fokuserar på utbildningar och områden där behovet av förbättring och utveckling är som störst och gör mest nytta.

Vi anpassar därför varje utbildningsutvärdering så att den utgår från de utvecklingsbehov och utmaningar som är som störst inom den utbildning som ska utvärderas. Anpassningen görs inför varje utvärdering och gäller för alla utbildningar som ingår i utvärderingen.

Utbildningsutvärderingarna ska komplettera och stödja respektive lärosätes kvalitetssäkringsarbete och vara resurseffektiva. Utvärderingen innehåller bedömningsgrunder med riktade frågor, för att skapa utrymme för lärosätet att beskriva och värdera sin utbildning med utgångspunkt i lärosätets egna förutsättningar och profil. På så vis blir utvärderingen utbildningsnära och kvalitetsdrivande.

En ytterligare aspekt som är viktig för att utvärderingarna ska bli kvalitetsdrivande är dialogerna mellan berörda parter. Det gäller dialogen för att välja vilka utbildningar som ska utvärderas, dialogen för att anpassa utvärderingens innehåll och genomförande till behoven och dialogen för att öka kunskaps- och erfarenhetsutbytet om den utvärderade utbildningen.

Utbildningsutvärderingen ska skapa ett mervärde för lärosätets verksamhet. Att utveckla utbildningen är både ett gemensamt mål och den långsiktiga effekten av hela utvärderingsprocessen.

Bilden illustrerar utvärderingsprocessens huvudsakliga moment:

Dialog – förstudie och anpassning

I det här avsnittet redogör vi för den förstudie som UKÄ genomför och hur UKÄ anpassar utvärderingens utformning och genomförande utifrån behov.

Förstudie

Innan utvärderingen påbörjas genomför UKÄ en förstudie som bedömargruppen samt representanterna för lärosätena, studenterna och arbetslivet får ta del av.

Förstudien bygger vidare på den kunskap om utbildningen som UKÄ har tagit fram inför valet av de utbildningar som ska utvärderas. Omfattningen av förstudien varierar beroende på hur många utbildningar som ingår i utvärderingen och om syftet även är att ge en nationell bild av utbildningen. Förstudien innehåller en sammanställning av den kunskap UKÄ har om utbildningen. I förstudien ingår statistiskt underlag, som utbildningens söktryck, antalet antagna doktorander, antalet examina, genomströmningen, etableringen samt om möjligt en översikt över personalen och forskningsverksamheten med koppling till utbildningsverksamheten. Statistiken tas fram för att få en överblick över särskilda omständigheter som bör beaktas.

Förstudien innehåller också en sammanställning av resultat och analyser från tidigare granskningar och regeringsuppdrag som UKÄ har genomfört. Även sammanställningar av aktuella trender och behov kan ingå, för att bidra till ökad kunskap om utbildningen.

Anpassning

Utifrån förstudien för UKÄ en diskussion på ett första dialogmöte med bedömarna samt representanterna för lärosätena, studenterna och arbetslivet om hur utvärderingens innehåll och genomförande bör anpassas, för att på bästa sätt möta de behov av utveckling som finns på en utbildning och bidra till att utvärderingen blir mer ändamålsenlig. Dessutom diskuterar man om det finns något ytterligare att ta hänsyn till

i genomförandet av en specifik utbildningsutvärdering och vilka underlag som ska ingå utöver självvärderingen och intervjuerna.

Dialogmötet är också ett tillfälle att ta upp om det finns något specifikt område inom utbildningen där flera lärosäten har gemensamma utmaningar. I så fall kan UKÄ bjuda in till en workshop, för att synliggöra utmaningarna och möjliggöra ett utbyte av erfarenheter och lösningar. Läs mer i avsnittet *Erfarenhetsutbyte och fokusområden*.

Efter förstudien och dialogmötet fattar UKÄ beslut om utvärderingens upplägg.

Utvärderingens genomförande

I det här avsnittet redogör vi för utbildningsutvärderingens metod, huvudsakliga innehåll, vilka underlag som ingår, yttrandet och beslut samt utbildningsutvärderingens uppföljning.

Utvärderingen inleds med ett upptaktsmöte med lärosätesrepresentanter, där UKÄ informerar om utbildningsutvärderingens innehåll och genomförande samt tydliggör om det finns några oklarheter.

Kollegial granskning

Metoden för utbildningsutvärderingar bygger på kollegial granskning av en bedömargrupp, som granskar och bedömer utvärderingens olika underlag. Bedömargruppen består av externa, oberoende sakkunniga, doktorandrepresentanter och företrädare för arbetslivet.

Rekrytering

UKÄ rekryterar och introducerar bedömargruppen i uppdraget inför det första dialogmötet. Rekryteringen sker efter ett nomineringsförfarande i samverkan med lärosätena, studentkårerna (via Sveriges förenade studentkår, SFS) och arbetslivsorganisationerna. Det är UKÄ som tillsätter bedömargrupperna. Bedömargruppen ska sammantaget ha så bred och djup kompetens att den kan bedöma samtliga bedömningsgrunder som ingår i granskningen.

Lärosätena får tillfälle att yttra sig över bedömargruppens sammansättning, till exempel utifrån de sakkunnigas ämneskunskaper eller eventuella jävsinvändningar, innan UKÄ fastställer bedömargruppen.

Kompetens och roll

De sakkunniga bör ha god kunskap och erfarenhet av utformning av forskarutbildning och av det forskarutbildningsämne som ska utvärderas. De sakkunniga bedömer samtliga bedömningsgrunder.

Doktorandrepresentanternas roll är att bedöma samtliga bedömningsgrunder utifrån doktorandens perspektiv.

Arbetslivsföreträdarens roll är i första hand att utifrån arbetslivets perspektiv tillsammans med övriga bedömargruppen bedöma användbarheten och förberedelsen för arbetslivet vid de utvärderade utbildningarna.

Den samlade kunskapen och erfarenheten hos de sakkunniga, doktorandrepresentanterna och företrädarna för arbetslivet ska ligga till grund för bedömargruppens gemensamma bedömningar. Bedömargruppens yttrande är sedan underlag för UKÄ:s beslut.

Bedömargruppen har även en viktig roll under mötena både före och efter granskningen inte minst för att förmedla ett lärande om goda exempel och utvecklingsbehov.

UKÄ utser en ordförande i bedömargruppen som tillsammans med UKÄ leder granskningen.

Bedömning av utbildningens förutsättningar, utformning, genomförande och resultat

Tyngdpunkten i en utbildningsutvärdering ligger på faktiska förhållanden och resultat, det vill säga hur utbildningen uppfyller kraven i lagar och förordningar. Utvärderingens fokus är därför att kontrollera att utbildningen möjliggör och säkerställer att doktoranderna når examensmålen i examensordningen när examen utfärdas. Utvärderingen ska även genomföras på ett sätt så att den bidrar till att utveckla utbildningarna.

Utbildningsutvärderingar på forskarnivå omfattar bedömningar av förutsättningar samt utbildningens utformning, genomförande och resultat. När det gäller förutsättningar görs en bedömning av personalen och forskarutbildningsmiljön. När det gäller utformning, genomförande och resultat görs en bedömning av måluppfyllelsen för de tre kunskapsformerna kunskap och förståelse; färdighet och förmåga; värderingsförmåga och förhållningssätt.

Bedömargruppen bedömer först varje bedömningsgrund. Därefter gör de en sammanvägd bedömning av samtliga bedömningsgrunder, ett så kallat samlat omdöme. Nedan följer en redogörelse för dessa bedömningsgrunder. Lärosätet ska i en självvärdering beskriva, analysera och värdera hur bedömningsgrunderna uppfylls inom ramen för den utbildning som utvärderas. Efter varje bedömningsgrund följer en vägledande text med frågor som ska tydliggöra vad som efterfrågas. Eftersom utbildningsutvärderingarna har ett resultatfokus är det mycket viktigt att lärosätet med konkreta exempel belyser hur bedömningsgrunderna uppfylls.

Bedömning av personalresurser

Bedömningsgrund

Antalet handledare och lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga/konstnärliga, pedagogiska) är adekvat och står i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande.

Utvärderingsfrågor

- Vilken vetenskaplig/konstnärlig och pedagogisk kompetens har handledare, bihandledare och lärare som doktoranderna kommer i kontakt med under utbildningen?
- Hur arbetar lärosätet för att handledar- och lärarresurserna ska präglas av stabilitet och tillgänglighet? Hur säkras tillräckliga handledarresurser, t.ex. vid pensionsavgångar eller om doktoranden behöver byta handledare?
- Hur arbetar lärosätet för att handledare och lärare kan upprätthålla och kontinuerligt vidareutveckla både den vetenskapliga/konstnärliga och den pedagogiska kompetensen, både individuellt och kollegialt?

Beskrivningen och analysen av handledarkompetens och handledarkapacitet ska kompletteras med en redovisning i tabellform enligt mallen i bilagan till självvärderingen.

Bedömning av forskarutbildningsmiljö

Bedömningsgrunder

Forskningen/den konstnärliga forskningen vid lärosätet har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå kan bedrivas på en hög vetenskaplig/ konstnärlig nivå.

Forskarutbildningsmiljön ger goda utbildningsmässiga förutsättningar i övrigt.

Relevant samverkan sker med det omgivande samhället både nationellt och internationellt.

Utvärderingsfrågor

- Hur arbetar lärosätet för att forskningen/den konstnärliga forskningen har en sådan kvalitet och omfattning att utbildning på forskarnivå kan bedrivas på en hög vetenskaplig/konstnärlig nivå?
- Hur arbetar lärosätet med att se till att samtliga doktorander får tillgång till en god forskarutbildningsmiljö?
- Vilka stödstrukturer finns kring doktoranderna till stöd för att uppnå examensordningens mål för utbildningen?

- Vilka möjligheter till samverkan, både med forskare nationellt och internationellt samt med det omgivande samhället erbjuds doktoranderna?

Lärosätet ska i självvärderingen beskriva, analysera och värdera forskarutbildningsmiljön utifrån bedömningsgrundens olika delar. Det kan till exempel göras genom att beskriva forskningen/den konstnärliga forskningen, miljöns storlek, interaktioner och samspel med betydelse för doktoranden. En annan del kan till exempel handla om att belysa hur man hanterar doktorander med olika anställningsformer, från en annan miljö eller på distans. Ett ytterligare exempel kan vara att lyfta fram olika stödstrukturer kring doktoranden samt hur doktoranden kommer i kontakt med och vidgar forskarutbildningsmiljön via nationella och internationella nätverk.

Bedömning av måluppfyllelse

I bedömningsgrunderna finns de delar av examensmålen som valts ut för utvärderingen under kunskapsformerna kunskap och förståelse; färdighet och förmåga; värderingsförmåga och förhållningssätt. För utbildningar på forskarnivå finns ett antal formulerade examensmål i examensordningen (bilaga 2 till högskoleförordningen). Examensmålen handlar om vad doktoranden ska ha uppnått när examen utfärdas. För att avgränsa utvärderingens omfattning har vissa examensmål valts bort helt eller delvis. Huvudprincipen för urvalsprocessen har varit att utesluta de mål, eller delar av mål, som vanligtvis examineras genom avhandlingen alternativt det dokumenterade konstnärliga forskningsprojektet och den offentliga disputationen. Det är rimligt att anta att det finns skillnader i hur examensmålen tränas och examineras beroende på hur det enskilda avhandlingsprojektet är utformat och på skilda ämnestraditioner.

Här är det intressant att se hur upplägget av utbildningen i form av kurser, seminarier, konferenser, tänkt publicering, deltagande i seniora forskares projekt, handledningstid samt fördelning av poäng mellan kurser, avhandlingsdelar och andra moment säkerställer att examensordningens mål för utbildningen uppnås. Det är också väsentligt hur lärosätet verkar för att doktoranderna får tillgång till de kurser de behöver, t.ex. genom egna kurser, samarbeten med andra lärosäten och uppmuntran att gå internationella kurser.

Bedömning av måluppfyllelse för kunskapsformen kunskap och förståelse

Bedömningsgrund

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att doktoranden, när examen utfärdas, kan visa bred kunskap och förståelse både inom forskarutbildningsämnet och för vetenskaplig metodik/ konstnärliga forskningsmetoder inom forskarutbildningsämnet.

Utvärderingsfrågor

- Vad innebär bred kunskap och förståelse inom ramarna för den utbildning forskarutbildningsämnet befinner sig inom?
- Hur sker arbetet, genom hela utbildningen, för att doktoranderna ska nå målet ovan? Hur uppnås exempelvis progression under utbildningen, och hur ser kopplingen ut mellan examensmål, lärandemål, lärandeaktiviteter och examination?
- Hur arbetar lärosätet för att den individuella studieplanen ska stödja måluppfyllelsen?

Begreppet bredd ska här tolkas som bredd inom forskarutbildningsämnet. UKÄ:s utvärderingar av forskarutbildning utgår från forskarutbildningsämnena. Samtidigt omnämner högskoleförordningen forskningsområde i stället för forskarutbildningsämne i samband med det mål som rör kunskap och förståelse, bland annat i formuleringen ”bred kunskap och förståelse inom forskningsområdet”. Eftersom det inte finns någon tydlig definition av begreppet forskningsområde, har UKÄ valt att tolka *bredd inom forskningsområdet* som *bredd inom forskarutbildningsämnet*.

Lärosätet ska i självvärderingen beskriva, analysera och värdera måluppfyllelsen för målet.

Bedömning av måluppfyllelse för kunskapsformen färdighet och förmåga

Bedömningsgrunder

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att doktoranden, när examen utfärdas, kan visa förmåga att planera och med adekvata metoder bedriva forskning och andra kvalificerade (konstnärliga) uppgifter inom givna tidsramar samt såväl i nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet kan presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt.

Doktoranden ska också visa förutsättningar för att såväl inom forskning och utbildning som i andra kvalificerade professionella sammanhang bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande.

Utvärderingsfrågor

- Hur sker arbetet, genom hela utbildningen, för att doktoranderna ska nå målen ovan? Hur uppnås exempelvis progression under utbildningen, och hur ser kopplingen ut mellan examensmål, lärandemål, lärandeaktiviteter och examination?
- Hur arbetar lärosätet för att den individuella studieplanen ska stödja måluppfyllelsen?

Kunskapsformen kan även kopplas till förmågor som är av betydelse både för vidare forskarkarriär men också för arbetslivet i övrigt, som att kommunicera, planera, bedriva kvalificerade uppgifter och förhålla sig till tidsramar. Kunskapsformen innebär också att doktoranden ska kunna bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande, både inom forskning och utbildning samt i andra kvalificerade professionella sammanhang. Av särskilt intresse här är hur doktoranderna får möjlighet till institutionstjänstgöring eller dylikt i form av undervisning och administrativt eller annat arbete.

Lärosätet ska i självvärderingen beskriva, analysera och värdera måluppfyllelsen för målen.

Bedömning av måluppfyllelse för kunskapsformen värderingsförmåga och förhållningssätt

Bedömningsgrunder

Utbildningen möjliggör genom utformning och genomförande samt säkerställer genom examination att doktoranden, när examen utfärdas, kan visa intellektuell självständighet, (konstnärlig integritet), och vetenskaplig redlighet/forskningsmässig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar.

Doktoranden ska ha nått fördjupad insikt om vetenskapens/konstens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.

Utvärderingsfrågor

- Hur sker arbetet, genom hela utbildningen, för att doktoranderna ska nå målen ovan? Hur uppnås exempelvis progression under utbildningen, och hur ser kopplingen ut mellan examensmål, lärandemål, lärandeaktiviteter och examination?
- Hur arbetar lärosätet för att den individuella studieplanen ska stödja måluppfyllelsen?

Lärosätet ska i självvärderingen beskriva, analysera och värdera måluppfyllelsen för målen.

Underlag för bedömningen

Underlagen för bedömningen består av lärosätets självvärdering med bilagor, den allmänna studieplanen för forskarutbildningsämnet, slumpvis utvalda individuella studieplaner samt intervjuer med företrädare för den granskade utbildningen och doktorander. Samtliga underlag vägs in vid bedömningen.

Avhandlingar eller dokumenterade konstnärliga forskningsprojekt kommer inte att vara bedömningsunderlag för utbildningsutvärderingar på forskarnivå. UKÄ har bedömt att inslaget av extern granskning av dem redan är tillräckligt i och med det förfarande med offentligt försvar och externa betygsnämndsledamöter som framgår av 6 kap. 33–34 §§ högskoleförordningen.

Lärosätets självvärdering

Självvärderingen är ett verktyg som ger berörda på lärosätet en möjlighet att tillsammans arbeta för att synliggöra, öka kunskapen om och utveckla kvaliteten på utbildningen. Vi uppmuntrar därför att använda självvärderingsprocessen för att utveckla verksamheten och involvera både personal som arbetar nära utbildningen och doktorander på utbildningen.

Självvärderingen inleds med att lärosätet kortfattat beskriver utbildningens bakgrund och om det är något särskilt som bedömarna bör veta för att få en ökad förståelse.

I självvärderingen beskriver, analyserar och värderar lärosätet sin egen utbildning utifrån utvärderingsfrågorna. Syftet är att genom konkreta exempel ge en så tydlig och rättvisande bild som möjligt över hur utbildningen möjliggör och säkerställer att studenterna når examensmålen och hur personalresurserna och forskarutbildningsmiljön i vid mening bidrar till det. Lärosätet redogör även för utbildningens styrkor och utvecklingsmöjligheter samt hur man tar hand om dem.

Bakgrundsbeskrivning

Självvärderingen inleds med en kort bakgrundsbeskrivning, vars syfte är att sätta in utbildningen i ett större sammanhang. Bakgrundsbeskrivningen ska fånga upp sådana bakgrundsfaktorer som det är viktigt att bedömargruppen känner till, och som inte går att relatera direkt till bedömningsgrunderna.

I bakgrundsbeskrivningen bör lärosätet redogöra för hur länge utbildningen funnits och hur den är upplagd och organiserad. Här är det också viktigt att det finns en beskrivning av forskarutbildningsämnets definition och avgränsning av både bredd och djup, om det finns olika inriktningar inom ämnet samt hur forskarutbildningsämnet förhåller sig

till aktuell forskning vid lärosätet. Annan information som är viktig för bedömarnas förförståelse är hur doktoranderna rekryteras till utbildningen och hur handledargruppen och doktorandgruppen är sammansatt (utifrån exempelvis kön, ålder, inriktning och språkkunskaper som är relevanta för utbildningen). Andelen internationella doktorander bör också ingå i beskrivningen samt om några doktorander befinner sig på annan ort. Vilka möjligheter och utmaningar har lärosätet identifierat och hur har man hanterat dem i så fall?

De högskolor som har ett område för forskarutbildning, där det forskarutbildningsämne som ska utvärderas ingår, beskriver det område de har examenstillstånd inom och hur forskarutbildningsämnet förhåller sig till området.

Bilagor till självvärderingen

För att underlätta en rättvisande bedömning är det viktigt att lärosätets redogörelse i självvärderingen är fullständig och kan förstås utan vidare informationsinhämtning. Bilagor till självvärderingen består av tabeller med information om antalet doktorander, handledare och övriga forskare samt publikationslistor (se bilaga 1 *Instruktion för bilagor till självvärderingen* i den här vägledningen).

Allmänna studieplaner

Enligt 6 kap. 25 § högskoleförordningen ska ett universitet eller högskola som får utfärda examina på forskarnivå besluta om ämnen som utbildning på forskarnivå anordnas i. Enligt 6 kap. 26 § högskoleförordningen ska det finnas en allmän studieplan för varje ämne som utbildning anordnas i. I den allmänna studieplanen ska det huvudsakliga innehållet i utbildningen anges, krav på särskild behörighet och de övriga föreskrifter som behövs. Detta framgår av 6 kap. 27 § högskoleförordningen.

Individuella studieplaner

Ett slumpmässigt urval av individuella studieplaner kommer att granskas för varje utbildning. I 6 kap. 29 § högskoleförordningen anges att för varje doktorand ska det upprättas en individuell studieplan. Sammanfattningsvis uppställer högskoleförordningen bl.a. följande krav ifråga om innehåll och hantering av den individuella studieplanen.

1. Planen ska innehålla högskolans åtaganden.
2. Planen ska innehålla doktorandens åtaganden.
3. Planen ska innehålla en tidsplan för doktorandens utbildning.
4. Planen ska beslutas efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare.
5. Planen ska regelbundet följas upp och efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare ska lärosätet ändra den i den utsträckning som behövs.

De individuella studieplanerna och arbetsrutinerna för deras uppföljning bör därför kunna ge information om kvalitetssäkringsarbetet samt hur progression och måluppfyllelse säkerställs i utbildningarna.

De individuella studieplanerna kan även användas för en djupare granskning av hur utbildningen säkerställer doktorandernas måluppfyllelse samt tillgång till bredd och djup i forskar- och utbildningsmiljön. Om hanteringen av studieplanerna är strukturerad och systematisk, kan de ge en bild av hur utbildningen säkerställer att enskilda doktorander når olika mål genom beskrivningar av exempelvis genomgångna kurser, konferenser doktoranden medverkat vid och andra aktiviteter. De kan även komplettera bilden av vilken tillgång doktoranden har till bredd och djup i den forskningsmiljö som doktoranden verkar i, exempelvis genom beskrivning av deltagande i seminarieverksamhet, handledning etc.

Kursplaner

Om lärosätet anser att kursplaner är nödvändiga för att styrka det som står i självvärderingen, kan de användas som underlag. Kursplaner används endast som kompletterande information som bedömargruppen har tillgång till om den skulle behöva verifiera eller fördjupa sig i något.

Intervjuer

Intervjuer genomförs med företrädare för den granskade utbildningen samt med doktorander som går på utbildningen. Syftet med lärosätetsintervjun är att komplettera den bild som bedömarna får av självvärderingen, allmänna och individuella studieplaner och övriga underlag. Bedömarna får också möjlighet att stämma av om befintlig information har tolkats rätt. Intervjun blir även ett tillfälle för lärosätet att träffa bedömarna och lämna eventuell kompletterande muntlig information, som förtydligar självvärderingen. Det är lärosätet som avgör vilka som ska delta i intervjun.

Syftet med doktorandintervjun är att komplettera de övriga underlagen med doktorandernas erfarenheter av i vilken utsträckning utbildningen ger tillräckliga förutsättningar för att de ska ha möjlighet att uppnå examensmålen. Doktorandintervjuerna kan dessutom belysa områden som bedömarna behöver fästa särskild uppmärksamhet vid när de bedömer utbildningens kvalitet.

De doktorander som ska delta vid intervjuerna bör i första hand vara utsedda av en doktorandorganisation som antingen tillhör en doktorandkår eller själv har kårstatus vid lärosätet. Om doktorandkåren inte kan säkerställa att rekryteringen fungerar, kommer UKÄ att i samråd med lärosätets kvalitetssamordnare, eller annan utsedd person, säkerställa att doktorander rekryteras till intervjuerna.

Yttrande och beslut

Bedömargruppen redogör för sin bedömning av utbildningen i ett yttrande. Samtliga underlag ligger till grund för bedömningen. I yttrandet ger bedömarna återkoppling till lärosätet om de utvecklingsområden och goda exempel som bedömarna har identifierat i relation till varje bedömningsgrund och för utbildningen som helhet.

Bedömargruppens preliminära yttrande skickas till lärosätet på delning. Syftet med delningen är att ge lärosätena möjlighet att påtala eventuella faktafel i yttrandet. Lärosätets skriftliga svar på delningen ingår som en bilaga till yttrandet. Det slutliga yttrandet kommer sedan att ligga till grund för UKÄ:s beslut. Varje utbildningsutvärdering resulterar i ett beslut som fattas av UKÄ enligt en tvågradig skala:

- hög kvalitet
- ifrågasatt kvalitet

Om utbildningen får det samlade omdömet ifrågasatt kvalitet, ingår en redogörelse över de brister som bedömargruppen har identifierat och som lärosätet får ett år på sig att åtgärda.

Omprövning

Lärosätena kan begära omprövning av UKÄ:s beslut. En särskild expertgrupp, utsedd av UKÄ, bereder omprövningsärendena. Syftet med expertgruppens granskning är att undersöka om det har förekommit brister i den tidigare granskningsprocessen. Expertgruppen bedömer inte sakfrågor, utan bara den tidigare gransknings- eller utvärderingsprocessen vid UKÄ⁴.

Uppföljning

Lärosäten vars utbildningars kvalitet har blivit ifrågasatt får ett år på sig för att åtgärda bristerna och lämna in en åtgärdsredovisning för uppföljning av UKÄ. För att granska lärosätets åtgärdsredovisning tillsätter UKÄ en bedömargrupp, som vid behov kan begära in kompletterande underlag samt begära en intervju om de anser att underlaget inte är fullständigt för att göra en bedömning. När bedömargruppen anser sig ha ett fullgott underlag görs en bedömning av åtgärderna som sedan lämnas till UKÄ i form av ett yttrande.

Med stöd av bedömargruppens yttrande beslutar UKÄ om utbildningen håller hög kvalitet eller om examenstillståndet ska återkallas.

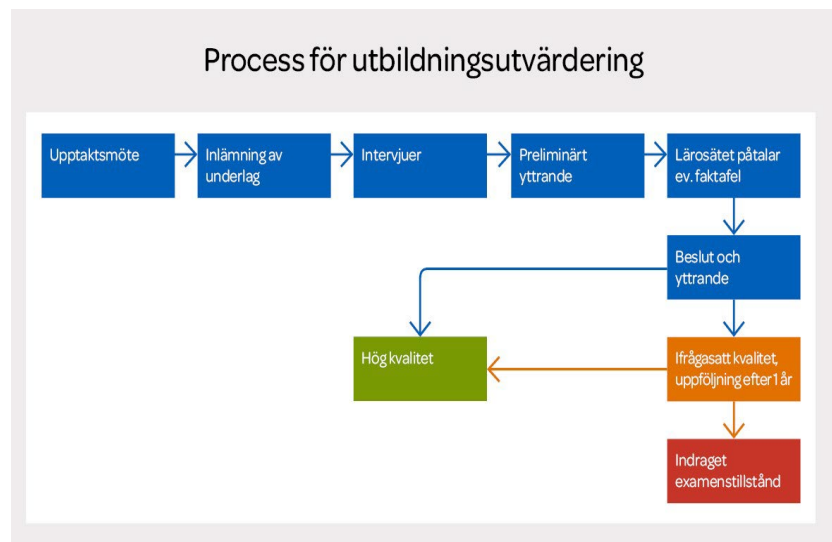
UKÄ kan besluta att återkalla examenstillstånd för den aktuella utbildningen om lärosätet inte har vidtagit tillräckliga åtgärder och kvaliteten fortsatt är ifrågasatt.

⁴ Vägledning för omprövning av beslut inom kvalitetssäkring av högre utbildning

För enskilda utbildningsanordnare, Försvvarshögskolan och Sveriges lantbruksuniversitet lämnar UKÄ ett förslag om ett återkallande till regeringen, som fattar beslut i ärendet.

Om ett statligt lärosäte får sitt examenstillstånd återkallat, får lärosädet utfärda examen för de studenter som har påbörjat sin utbildning före beslutet⁵. Ett lärosäte som fått sitt examenstillstånd återkallat har möjlighet att på nytt ansöka om tillstånd att utfärda aktuell examen. UKÄ genomför då en examenstillståndsprövning enligt gällande rutiner för dessa.

Bilden ger en beskrivning av utvärderingens genomförande:

⁵ 1 kap. 14 § högskolelagen

Dialog – erfarenhetsutbyte och vidareutveckling

I det här avsnittet redogör vi för de tillfällen när samtliga involverade i utvärderingsprocessen får möjlighet att byta erfarenheter och reflektera över hur man kan vidareutveckla utbildningen.

Erfarenhetsutbyte och fokusområden

Varje utbildningsutvärdering innehåller moment när representanter för lärosätena, studenterna och arbetslivet som deltar i utvärderingen kan byta erfarenheter. Vid de utbildningsutvärderingar där många lärosäten är involverade och syftet är att få en övergripande nationell bild av utbildningarna, är det möjligt att öka erfarenhetsutbytet genom att UKÄ bjuder in till en workshop om ett fokusområde som förläggs innan utvärderingen genomförs. Det är viktigt att understryka att diskussionerna om fokusområdet på workshoppen inte ingår som ett bedömningsunderlag i granskningen.

Vid det första dialogtillfället diskuterar man om det finns behov av att lyfta något specifikt område inom utbildningen där flera lärosäten har gemensamma utmaningar. Exempelvis kan det röra sig om utmaningar som är gemensamma för samtliga lärosäten, som t.ex. tillgång till kurser på forskarnivå.

UKÄ kan tillsammans med bedömargruppen och i dialog med lärosätena, även ta initiativ till en liknande workshop efter utvärderingen. Detta kan bli aktuellt om utvärderingens resultat visar att lärosätena har vissa gemensamma utmaningar.

Syftet med båda workshopparna är att synliggöra de gemensamma utmaningarna, få en överblick över hur lärosätena arbetar med området samt möjliggöra för lärosätena att diskutera erfarenheter och möjliga lösningar som kan vidareutveckla utbildningen. UKÄ sammanställer och presenterar de synpunkter och förslag som kommer fram, för att ge en nationell bild av utbildningen och gynna en utveckling.

Erfarenhetsutbyte och vidareutveckling

Samtliga utvärderingsprocesser innefattar ett slutligt dialogtillfälle där de som har varit involverade i utvärderingen möts för att ta tillvara de lärdomar, utvecklingsbehov och goda exempel som granskningen har visat. Vid dialogtillfället finns även möjlighet att ställa frågor till bedömargruppen och UKÄ.

UKÄ kan även genomföra fördjupade analyser utifrån utvärderingens resultat för att öka den nationella kunskapen om en utbildning och främja utvecklingen av den.

Formerna för dialogerna kan skifta mellan utvärderingarna.

Bilaga 1. Instruktioner för bilagor till självvärderingen

Tabell 1 a

Redogör i tabell 1a för samtliga antagna och registrerade doktorander under innevarande termin. Lista inte doktorander som antagits längre tillbaka i tiden än 15 år. Här anges samtliga doktorander som inte har uppehåll inlagt i sina studier. Syftet med tabellerna är att ge bedömarna en bild av doktoranderna vid den aktuella forskarutbildningen idag. I första kolumnen uppger ni vad doktoranden heter. UKÄ vill också veta inom vilket forskarutbildningsämne doktoranden är antagen. De kolumner som rör födelseår, kön och år för antagning avser att ge bedömarna information om sammansättningen i doktorandgruppen. Aktuell försörjningsform avser innevarande terminen. Olika typer av försörjningsformer exemplifieras i tabellfoten. Ange också omfattningen, om doktoranden har fler än en sorts försörjning. Om ni har reviderat den allmänna studieplanen (ASP) markerar ni vilka doktorander som inte har gått över till nu gällande ASP.

Tabell 1 b

Redogör i tabell 1b för doktorander som avlagt doktorsexamen eller licentiatexamen under de senaste fem åren. Syftet med tabellen är att ge bedömarna en bild av genomströmningen vid den aktuella forskarutbildningen samt avhandlingsämnena. I kolumnen ”År för examination” skriver ni om det rör en licentiat eller doktor t.ex. 2021 (lic), 2023 (dok). En person kan alltså förekomma i tabellen två gånger. En doktorand som finns listad i tabell 1a kan också finnas med i tabell 1b med sin lic.

Tabell 2

Redogör i tabell 2 för aktiva huvudhandledare och aktiva handledare som inte är huvudhandledare (biträdande handledare). Syftet med tabellen är att ge bedömarna en bild av forskarutbildningsmiljön, handledargruppens sammansättning samt dess kontinuitet och stabilitet. I kolumnen anställning anger ni även om handledaren har någon annan merit ni vill lyfta fram till exempel ”lektor (docent)”. Uppgifter om kön, födelseår, forskarutbildad och forskningsämne ger bedömarna en bild av handledargruppens sammansättning, och uppgifter om anställningens omfattning ger en anvisning om kontinuitet och stabilitet vid utbildningen. I kolumnen Anställningens omfattning vid lärosätet

(procent) anger ni för handledare anställda vid annat lärosäte ”0 % – verksam vid annat lärosäte”. I kolumnen forskningsämne avses inom vilket ämne personen har sin tjänst eller anställning.

Tabell 3

Redogör i tabell 3 för övriga forskare, inklusive postdoktorer, med koppling till forskarutbildningen. Syftet med tabellen är att ge bedömare ytterligare belysning av forskarutbildningsmiljön om lärosätet anser att detta behövs för att styrka bilden. Ange tydligt hur den kompetens dessa forskare har kommer doktoranderna till godo. Förklara på vilket sätt dessa forskare utgör en del av forskarutbildningsmiljön.

I kolumnen anställning anger ni även om personen har någon annan merit ni vill lyfta fram till exempel ”lektor (docent)”. I kolumnen forskningsämne avses inom vilket ämne personen har sin anställning.

Publikationer/accepterade verk*

Publikationslistor och listor över accepterade verk kan till exempel verifiera forskningens/den konstnärliga forskningens kvalitet och omfattning, forskningsaktiviteten i miljön samt handledares och lärares möjlighet att bedriva forskning/konstnärlig forskning. De kan även visa på bredd och djup i forskarutbildningsmiljön samt på samverkan med det övriga samhället.

Publikationer/accepterade verk* doktorander

Lista max tio publikationer och/eller accepterade verk för de doktorander som listas i tabell 1a. I de fall doktoranderna har varit inaktiva i två år eller mer behöver dessa doktoranders publikationer inte tas med i listan. Konferenspresentationer kan inkluderas, likaså populärvetenskapliga publikationer.

Publikationer/accepterade verk* handledare

Lista max tio publikationer och/eller accepterade verk för de handledare som listas i tabell 2. Markera med * vid vetenskapligt granskade publikationer (peer review). Konferenspresentationer kan inkluderas, likaså populärvetenskapliga publikationer.

Publikationer/accepterade verk* övriga forskare

Lista max tio publikationer och/eller accepterade verk för de forskare som listas i tabell 3. Markera med * vid vetenskapligt granskade publikationer (peer review). Konferenspresentationer kan inkluderas, likaså populärvetenskapliga publikationer.

Kursplaner

Kursplaner kan bifogas som bilaga till självvärderingen i de fall lärosätet finner dem relevanta för utvärderingen.

*För accepterade verk se SwePubs definition av konstnärlig output med två underkategorier: konstnärligt arbete och Curerad/producerad utställning.

Konstnärligt arbete: Hit hör alla typer av konstnärliga verk, även inspelningar och liveframförande. Hit hör skönlitteratur, musikkompositioner, visuell konst, design/arkitektur, konsthantverk, artists' books, film, video, TV, radio, performance, teater, musik, dans och cirkus.

Curerad/producerad utställning: Hit hör curerade/producerade utställningar och event, exempelvis tematiskt organiserade musikfestivaler, där upphovspersonen är knuten till ett lärosäte.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

